

Tartu Ülikool

Johann Skytte poliitikauuringute instituut

Henri Oskar Kortelainen

Parem-populistlike erakondade võrdlus Eesti ja Soome näitel

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Liisa Talving, PhD

Tartu 2022

Annotatsioon

Selle töö eesmärgiks oli uurida millised on kahe riigi peamiste populistlike erakondade omavahelised sarnasused Eesti ja Soome näitel. Eesti puhul võeti populistliku erakonnana vaatluse alla Eesti Konservatiivne Rahvaerakond ehk EKRE ning Soome Põlissoomlaste erakond ehk PS. Uurimuse aluseks on populismi puudutav teooria. Kuna populismi defineerimiseks ning mõõtmiseks puuduvad üheselt konkreetsed käsitlused, siis hinnati erakondade sarnasust läbi võimalike populismile omaste tunnusjoonte. Uurimuses kasutatud andmed pärinevad maineka Chapel Hill Expert Survey (CHES) ekspertküsitlustest, mille alusel on erinevate riikide poliitikaekspertid erakondade hoiakuid hinnanud. Hinnangutest lähtuvate erisuste põhjal on võimalik välja tuua sarnaseid tunnusjooni ehk sarnaseid seisukohti mida poliitikaekspertide hinnangul väljatoodud populistlikud erakonnad esindavad.

Analüüsi tulemusel selgusid küllaltki selged sarnasused Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna ning Soome Põlissoomlaste erakonna vahel. Sarnasusi vaadeldi käesolevas töös läbi populismi tunnusjoonte ning omaduste. Samuti on uurimuse tulemusest selgelt näha, et mõlema erakonna puhul on selgelt tegemist süsteemselt populistlike erakondadega. Huvitavaks asjaoluks oli uurimuse juures muuhulgas ka asjaolu, et Eesti ja Soome vahel on küllaltki suured ühiskondlikud erinevused, kuid sellegi poolest rakendavad oma retoorikas mõlema riigi peamised populistlikud erakonnad sarnaseid seisukohti.

Sisukord

Sissejuhatus	5
1. Teoreetilised lähtekohad	7
1.1 Populism.....	7
1.3 Populism Eesti ja Soomes	10
1.3.1 EKRE ajalugu.....	10
1.3.2 Ekre kui populistlik erakond	11
1.3.3 PS ajalugu	12
1.3.4 PS kui populistlik erakond	12
2. Metodoloogia	15
2.1 Populismi mõõtmine teaduskirjanduses.....	15
2.2 Uurimuses kasutatav metoodika.....	15
2.3 Andmete analüüsi põhimõtted	16
3. Kahe erakonna võrdlus	18
3.1 Eliidivastatus EKRE seisukohtades	18
3.2 Eliidivastatus PS seisukohtades	19
3.3 Otsevalimiste toetus ja "rahva suveräänsus" EKRE seisukohtades	20
3.4 Otsevalimiste toetus ja "rahva suveräänsus" PS seisukohtades	22
3.1.5 Islamivastane retoorika EKRE seisukohtades	23
3.1.6 Islamivastane retoorika PS seisukohtades	24
3.1.7 Rahvuslus EKRE seisukohtades	25
3.1.8 Rahvuslus PS seisukohtades.....	26
4. Arutelu	28

4.1 Erakondade eliidivastatus	28
4.2 Erakondade toetus otsevalimistele.....	28
4.3 Immigratsioonivastatus erakondade islamivastaste seisukohtade põhjal	29
4.4 Rahvuslus erakondade seisukohtades	30
Kokkuvõte.....	31
Kirjanduse loetelu	33
Lihtlitsents	36

Sissejuhatus

Sarnaselt ülemaailmsele trendile, on ka Eestis ning Soomes tekkinud viimase 25-aasta jooksul tugevad parem-populistlikud erakonnad. Eestis on selleks olnud Eesti Konservatiivne Rahvaerakond (EKRE) ning Soomes Pölissoomlaste erakond ehk *Perussuomalaiset* (PS). Käesoleva töö keskseks uurimisküsimuseks on selgitada, milliste populismi tunnusjoonte poolest on kahe riigi populistlikud erakonnad omavahel sarnased. Alaküsimuseks on, et kas erakonnad toimivad populismi tunnusjoonte põhiselt sarnasel viisil, sõltumata ühiskondlikest erinevustest.

Kahe riigi vahelised suhted on alati head olnud ning tänu keelesugulusele on suur osa eestlasi soomlaste suhtes positiivselt meelestatud. Oma arengutes on Eesti sageli vaadanud Soome poole ning püüdnud võtta eeskuju või võrrelda ennast põhjanaabritega. Kuna ühiskondlikud lähtekohad on erinevad, siis on selle töö eesmärgiks esile tuua erakondade omavahelised võimalikud sarnasused. See on ka käesoleva töö puhul uuritavaks nähtuseks, ehk erinevatele päevakajalistele teemadele keskenduvad erakonnad kasutavad oma seisukohtade esindamiseks sarnaseid populistlikke võtteid.

Viimaste aastate jooksul on leidnud aset mitu poliitilist skandaali seoses populistlike erakondade retoorikaga ning see on omanud mõju ka kahe riigi omavahelistele suhetele. Seetõttu võib teemat pidada aktuaalseks. Tulenevalt Eesti ning Soome lähiajalugude erinevusest on erakondade retoorikad küllaltki erinevad. Eesti puhul on populistide üheks peamiseks kirgi kütvaks teemaks näiteks samasooliste abielu ning kooselu kuid samaaegselt Soomes ei ole selle teema üle arutamine enam sugugi aktuaalne. Viimast peetakse ühiskondlikul tasandil valdavalt enesestmõistetavaks. Soome puhul on populistide poolt peamiseks käsitletavaks teemaks näiteks immigratsioon.

Mõlemad erakonnad on kuulunud ka valitsuskoalitsiooni. Eestis kuulus EKRE valitsuskoalitsiooni ajavahemikus 29.04.2019 – 26.01.2021 ning Soomes kuulus PS valitsusse vahemikus 29.05.2015 – 6.6.2019. Pärast valitsusest lahkumist on EKRE toetus Eestis kasvanud kuid sama ei saa öelda Pölissoomlaste erakonna kohta Soomes. Kahe riigi ühiskondlikud väärtushinnangud ning valijaskonda kõnetavad päevakajalised teemad on küllaltki erinevad. Leian, et populistliku

retoorika erinevuste võrdlemine Eesti ja Soome vahel on oluline, sest see võib aidata mõista ülemaailmse populismi esiletõusu, sõltuvalt ühiskondlike väärtushinnangute muutustest.

Käesoleva töö ülesehitus koosneb peamiselt kolmest osast. Nendeks on teoreetiline raamistik, metodoloogia ning analüüs koos andmekirjeldusele järgneva aruteluga. Sissejuhatusele järgneb seega ülevaade populismi puudutava teooria lähtekohtadest. Teoreetiliste lähtekohtade laiem selgitamine on populismi ilmingu paremaks mõistmiseks oluline kuna tegemist ei ole üheselt defineeritava nähtusega ning teaduskirjanduses ilmneb selle temaatika kohta küllaltki palju erinevaid käsitlusi. Käesoleva töö peamine fookus on hinnata populismi läbi tunnusjoonte, mida teaduskirjanduses kõige sagedamini esineb. Analüüsivas osas tuuakse esmalt välja andmed kummagi erakonna seisukohtade kohta eraldi. Seejärel analüüsitakse ilmnunud tulemusi pisut lähemalt analüüsi arutlevas osas.

1. Teoreetilised lähtekohad

1.1 Populism

Populismil puudub tänaseni akadeemias üheselt aksepteeritav definitsioon. Cas Mudde ning Cristobal Robira Kaltwasseri kohaselt on populism "õhukese keskmega (*thin-centered*) ideoloogia, mille kohaselt jaguneb ühiskond kaheks sisemiselt ühetaoliseks ja omavahel lepitamatus vastuolus olevaks leeriks – "rikkumata rahvaks" ja "korrumpeerunud eliidiks" – ja mis väidab, et poliitika peab olema rahva tahte väljendus" (Mudde, Kaltwasser; 2017; 6). Põhilise seisukohana populismi mõiste käsitletuses tuuakse välja valitseva riigikorra ning rahva vastuseisu. Valitsevat võimu peetakse seega väliseks mõjuks mille suhtes lihtrahvast vastandada ning populism on säärasest vastuseisust otseselt sõltuv (Urbinati 2019). Sellekohase vastandamise ohuks peetakse asjaolu, et populistide poliitilise võidu korral võib sellel olla moonutav mõju demokraatlikule riigikorrale, mille hulka kuuluvad näiteks võimude lahususe printsiip ning põhiseaduslikul korral põhinev demokraatlik riigikord (Ibid).

Populismi käsitlemine eraldiseisva ideoloogiana on küllaltki keeruline. Seda ilmestab asjaolu, et ülemaailmselt kasutavad ka täielikult erineva poliitilise suunitlusega erakonnad populismile omaseid võtteid ning tunnuseid (Norris, 2020). Seda enda parem-vasak poliitilisest paigutusest hoolimata. Seetõttu on populismi jaoks teise käsitlusena välja pakutud ka mõtet populismist, kui konkreetsete ideede kogumist. Siinkohal tuleb mängu niinimetatud ideeline käsitlus populismist, milles seatakse omavahel süsteemselt vastuollu lihtrahvas ning valitsev eliit (Ibid). Teisalt võib ka seda kujutada lihtsalt kui lihtrahva ning valitseva organi ja *status quo* vastuseisu. Ideeline lähenemine väidab, et poliitikute poolt väljendatud konkreetsete seisukohad ning ideed kuidas tulevikus toimida on siirad ning tehtud selles uskumuses, et tulevikus neid väljatoodud meetmeid ka rakendatakse (Ibid). Ideeline lähenemine populismile on üks meetoditest mille abil on võimalik populismi empiiriliselt mõõta. Selle alusel on võimalik populismi juures eristada viite erinevat komponenti. Nendeks on järgnevad seisukohad: poliitiline suveräänsus peaks kuuluma rahvale,

tavainimesed on lahutamatu või homogeenne kogukond, inimeste huve ühendab ühine ning üldine tahe, eliit on korrumppeerunud, lihtrahva ning eliidi vastandamine (Meijers, Zaslove 2020)

Kolmanda käsitlusena on populismi võimalik mõista läbi retoorika, mis on poliitilise kommunikatsiooni lähenemine populismile kui diskursusele (Norris 2020). Sobiv oleks seega defineerida populismi läbi kahe põhielemendi, mis populistlikus retoorikas peamiselt esile kerkivad. Nendeks on "rahvas" ja "eliit". Populism on parlamentaarse mudeli suhtes väljakutsuv, sest sinna juurde kuuluva retoorika alusel väidetakse tihti, et seadusandlik võim on oma tegevuses ebapädev või töötab sootuks rahva tahte vastaselt (Gandesha, 2018, 50). Seejuures kui liberaaldemokraatlike aluste põhjal teostatakse võimu läbi võimude lahususe printsiibi, siis populistid pooldavad eelkõige "rahva suveräänsust" läbi otsevalimiste (Ibid; 51). See tähendab, et üheks populismile omaseks tunnusjooneks võib pidada ka selget toetust otsevalimissüsteemile. Teaduskirjandusest ilmneb, et kõigist populismi tunnustest kerkivad esile kõige sagedamini neli tunnusjoont, sõltumata erakonna ideoloogilisest või poliitilisest suunitlusest (Rooduijn, 2014, 591). Tunnused on järgnevad:

- 1) Rahva taatele rõhumine ning rahva kesksele kohale seadmine
- 2) Eliidivastased hoiakud
- 3) Rahvast nähakse olemuselt ühtse ning homogeenena
- 4) Väidetakse, et valitseb kriisiolukord

(Ibid)

Neid nelja tunnusjoont saab pidada populismi käsitluses kõige üldisemateks populismi tunnusjoonteks, millest autor ka selle töö käsitluses peamiselt lähtub. Parem-populistlike erakondade käsitluses on aga olulisel kohal ka rahvuslus ning see haakub ka mõningasel määral parem-populistlike erakondade retoorikaga, mida on võimalik rakendada näiteks immigratsioonivastaste seisukohtade esindamisel.

Poliitilised liikumised ning parteid peavad pidevalt navigeerima ühiskondlike normide ümber ehk pidama silmas oma seisukohtade väljendamisel seda, mis on ühiskondlikult aksepteeritud ning mis mitte. Seetõttu on eriti just populistlikud parteid sunnitud vältima oma seotust näiteks rassismisüüdistustega avalikkuse silmis. Seeläbi püüavad populistlikud parteid oma retoorikat mõnevõrra modereerida, et paista laiemas avalikkuse silmis legitiimsena (Hatakka, Niemi,

Välimäki, 2017). Samas on populistide jaoks oluline säilitada kõige juures oma põhimõtted näiteks immigratsioonivastases poliitikas. Reeglina paiknevad enamus parem-populistlikest erakondadest opositsioonis. Sellest tulenevalt on tekkinud arusaam, et populistidel läheb hästi nii kaua kuni nad opositsioonis püsivad. Säärane käsitlus põhineb peamiselt Austria ning Hollandi populistlike parteide võimuperioodidel, mil mõlemad sisuliselt kokku kukkusid (Mudde, 2012). Ärevus ebakindlate aegade suhtes Euroopa liidus mõjutab valijate vaateid euroskeptilisuse osas, mis loob parem-populistlikele parteile parema platvormi populaarsuse kasvatamiseks (Ibid). Üldiselt võib populismi teooria põhjal ka öelda, et populistidele loovad paremat kõlapinnalist platvormi kõiksugused kriisid.

1.2 Populismi kõlapind

Selleks, et populismile omaste võtete või tunnustega oleks võimalik poliitilisel areenil edu saavutada, peab selleks olema valijaskonna seas ka vastav kõlapind. Sellest tulenevalt peavad poliitikud või populistlikud parteid olema teadlikud ning valmis suhestuma ühiskonnas juba eksisteerivatele küsimustele. Välja toodud vaated peavad vähemalt mingil määral sarnanema ühiskonnas levinud hoiakutele (Zaller, 1992). Üks omadus mis eristab populismi tavapärasest poliitilisest rahuolematusest on asjaolu, et populism kui selline esindab endast justkui lootust parema tuleviku suhtes (Spruyt, Keppens, Van Droogenbroeck, 2016, 336). Lähtepunktiks on seisukoht, et varasemad võimuparteid on oma töös ebaõnnestunud ning korda saadetud äpardusi hakkab parandama "rahvas" läbi loogilise mõtlemise ning poliitikute kes võimaldavad "rahvale" hääle, kõlapinna ja täidesaatva võimu läbi otsedemokraatia (Ibid). Populismi kõlapind on riigiti väga erinev. Populismi leviku üheks põhjuseks on välja toodud suured sotsiaalsed muutused. Eesti näitel on see mõttepunkt üsna hästi mõistetav. Pärast taasiseseisvumist järgnenud 30 aasta jooksul on Eesti vabariigis toimunud tohutud sotsiaalsed muutused. Populistlikke vaateid toetavad inimesed on tihitpeale suuremate sotsiaalsete muutuste poolt kurnatud ning ei suuda nendega kaasas käia. Seetõttu tunnevad nad, et nad on ühiskonna arengutest justkui maha jäetud ning kõrvale jäetud (Ibid.). Seejuures toovad Spruyt, Keppens ja Van Droogenbroeck (2016) välja 2 tähtsamad omadust, mis inimesi populistlike vaadete suunas kallutab: nende selge eristus sotsiaalse grupina, mis võimaldab neil olla kriitiline asjade suhtes, mille üle neil endal puudub kontroll ja vastutus (ibid.)

Populismi levimist võivad põhjustada majanduslikud tegurid. Töötuse määra kasv riigis võib inimestes tekitada pahameelt immigratsiooni vastu (Guriev, 2018, 201). Üheks põhjuseks selle taga võib olla asjaolu, et riiki näiteks riiki saavad põgenikud sõjapiirkonnast, saavad riigilt sotsiaalseid toetusi. Selle juures võib osa riigi kohalikust populatsioonist ennast tunda kõrvalejäetuna. Muuhulgas on oluline silmas pidada ka erinevaid majanduskriise. Suuremate majanduskrahhide ajal on muutunud rikkama ning vaesema rahvastiku osa omavaheline suhe läbipaistvamaks (Margalit, 2019, 155). Näiliselt tekib olukord, kus vaesem osa rahvastikust on sunnitud rikaste tehtud vigade eest vastutama ning kahjusid kandma. Populistlikud parteid suudavad sellistest olukordades osavalt kinni haarata ning seeläbi oma valijatele uues valguses rahvast ja eliiti vastandada (Ibid).

1.3 Populism Eesti ja Soomes

Järgnevalt toob autor välja, kuidas on populismi Eestis ja Soomes varasemalt teaduskirjanduses kajastatud. Samuti on eesmärgiks anda mõlema erakonna kohta ülevaatlikku taustinformatsiooni ning seejärel tuua välja käsitlused, mille alusel võib väita, et tegemist on tõepoolest populistlike erakondadega.

1.3.1 EKRE ajalugu

Eesti Konservatiivne Rahvaerakond sai oma nime, kui sellega 2012. aastal ühinesid Eesti Rahvusliku Liikumise liikmed. Erakond kasvas omakorda välja Eestima Rahvaliidust ning 2013. aastal sai erakonna juhiks Mart Helme. Esimesed kolm aastat pärast EKRE moodustamist veetis erakond parlamendivälisena (2012-2015). 2015. aasta valimised osutusid Eesti Konservatiivsele Rahvaerakonnale mingil määral edukaks. Valimistel saavutati 8,1 protsenti häältest ning sellega saadi riigikogus 7 kohta. Seejuures võeti väga selged poliitilised seisukohad, mille alusel teistest erakondadest eristuda. Sinna hulka kuulusid vastuseis immigratsioonile, kooseluseadusele, Eesti-Vene piirilepingule.

Vahepealsel ajal suutis erakond oma toetust märkimisväärselt suurendada. 2019. aasta Riigikogu valimistel saavutati erakonna varasema edukuse vaatepunktist rekordilised 17,8 protsenti häältest. Kuna tolleaegselt kõige edukam erakond ehk Reformierakond ei suutnud valitsuskoalitsiooni moodustada, tehti EKRE-le ettepanek koalitsiooni moodustamiseks hoopiski tolleaegse Keskerakonna juhi Jüri Ratase poolt. Sellega algas EKRE-l uus periood, mil erakond sai olla osa Eesti vabariigi valitsusest.

1.3.2 Ekre kui populistlik erakond

Mille põhjal saab EKRE-t üldsegi defineerida populistliku erakonnana? Teooriast lähtudes võib aluseks võtta seiskoha "rahvas vs eliit". Autor soovib siinkohal jätta kõrvale peavoolu meediakajastuse, mille juures kirjeldatakse EKREt peamiselt kui populistlikku erakonda. Populismi teooriale ning varasematele töödele toetudes on võimalik küllalt hõlpsasti leida näiteid eliidivastaseuse kohta näiteks EKRE põhiprogrammist milleks on "Konservatiivne Manifest". Sealt leitavatest erakonna põhimõtetest ilmneb märkimisväärselt selgesti eliidivastatus ning vastuseis valitsevale olukorrale riigis (*status quo*).

Näide 1

"...Sellise olukorran on viinud ühekülgne, ühe osa ühiskonna huvide eelistamise poliitika, mida viib ellu riigijuhtimise liigne, kohati isegi ebademokraatlik tsentraliseerimine, võimukandjate ennastkiitev demagoogia ja Eesti kapitalile kuuluva majanduse ebapiisavate arenguvõimaluste loomine ning vähene toetamine. Riigil puudub iseseisev arenguvision ja -strateegia jätkusuutliku arengu suunamiseks." (Konservatiivne Manifest, 2012)

Näitest 1 väljendub vastuseis valitsevale olukorrale riigis ning samuti vastuseis riigi juhtkonnale. Seda väljendab seisukoht, et seni on toimunud riigis "ühekülgne, ühe osa ühiskonna huvide eelistamine poliitika" (Ibid).

Populistlikke loosungeid on kasutanud ning kasutavad tegelikkuses ka teised erakonnad. Sellest tulenevalt võib järeldada, et populismi võib pidada vahendiks mida kasutavad valimistel põhimõtteliselt kõik erakonnad (Kilp, 2015). Teisisõnu on tegemist poliit-tehnoloogilise tööriistaga. Samas ilmestub selle populaarsuse kasvatamiseks mõeldud vahendi aktiivsest kasutamisest olulisi erinevusi erakondade vahel. 2015. aasta valimiste eel selgus mõttekoja Praxis uuringust, mille raames koostati Eesti erakondade populismi edetabel, et EKRE asus vähemasti 2015. aastal populistlikke loosungeid või võtteid kasutades Eestis esikohal (Ibid).

EKRE poliitilistes seisukohtades kajastuvad vaated, mis sarnanevad ka teistele Euroopa parempopulistlikele erakondadele: režiimi-vastane retoorika, euroskeptitsism ja rahvuslus ning vastuseis immigratsioonile (Petsinis, 2019). EKRE rakendab oma retoorikas inimeste rahvuslikus mälus

peituvaid hirme, millega seostub peamiselt okupatsiooniaeg ning seeläbi on võimalik ehitada ka narratiiv, mille järgi on võimalik rõhuda inimeste ebakindlusele näiteks pagulaste suhtes (ibid).

1.3.3 PS ajalugu

Põlissoomlaste partei on asutatud 1995. aastal. Seega on võrreldes Eesti Konservatiivse Rahvaerakonnaga tegemist märksa vanema parteiga. Põlissoomlaste partei sai oma alguse pärast Soome Maapartei laialiminekut ning uue partei asutajateks olid eelmainitud Soome Maapartei endised liikmed. Iseloomult on tegemist rahvuskonservatiivse parteiga mis toetab ka sotsiaalse konservatismi põhimõtteid. Sellega kuuluvad partei põhimõtete hulka loomisaastate algusest saati traditsiooniliste väärtuste ülalhoidmine ning traditsioonilised käitumisnormid. Erinedes mõningal määral majanduskonservatiividest, toetavad sotsiaalsed konservatiivid riigi sekkumist majandusellu.

Oma tegevuse algusaastatel oli Põlissoomlaste partei puhul tegemist ühe esimese euroskeptitsismi vaateid esindava parteiga Soomes. 2000. aastate alguses ei olnud erakonna toetus kuigi suur, kuid järgneva kümne aasta jooksul tegi erakonna populaarsus läbi märkimisväärse kasvu. 2008. aasta kohalike omavalitsuste valimisteks oli erakonna toetus Soomes tõusnud 5,4 protsendi peale (YLE, 2008). 2009. aasta Euroopa Parlamendi valimistel kogus erakond aga juba 9,79 protsenti häältest. Seejuures võib märkimisväärse näitajana välja tuua, et tolleaegne erakonna esimees Timo Soini kogus hääletustel kokku 130 715 häält (YLE, 2009).

2011. aastal saavutas Põlissoomlaste erakond oma tolleks hetkeks suurima valimisvõidu. 2011. aasta Soome parlamendivalimistel saavutas erakond 19% toetuse ning saavutas sellega Soome ajaloo teiseks kõige suurema valimistevõidu.

1.3.4 PS kui populistlik erakond

Põlissoomlaste erakonda peetakse laiemal üldsuse poolt parem-populistlikuks erakonnaks. Seejuures on välja toodud erakonna selgelt populismile omased hoiakud, milleks on: eliidivastasus, võõraviha, skeptitsism, konservatiivsus, riigivastasus, vastuseis valitsevale olukorrale jpt.). Erakonna seisukohad tõestavad samuti asjaolu, et populism on demokraatia juurde kuuluv nähtus, mis ei ole iseenesest anti-demokraatlik (Arter, 2010, 488-499). Küll aga võib riigi või valitseva võimu vastaseid seisukohti pidada demokraatia suhtes ohtlikuks. Soome puhul on

sinna juurde kuuluv oht seejuures kaheldav, kuna demokraatlik režiim ning süsteem on riigis sedavõrd sügavalt juurutatud.

Erinevalt Eesti Konservatiivsest Rahvaerakonnast on Põlissoomlaste puhul tegemist põhjamaise heaoluriigi mudelit toetava erakonnaga. Ühe olulise märkusena võib välja tuua seisukoha, et maksupoliitikas soovib Põlissoomlaste erakond võtta eeskuju Eestist. Sarnaselt EKRE-le on peamine kriitika suunatud varasemate valitsuserakondade suunal. Selle kohta on võimalik välja tuua näide erakonna 2015. aasta parlamendivalimiste valimisprogrammist.

“Hyvinvointi syntyy elinvoimaisesta yksityissektorista. Edelliset hallitukset ovat 2000-luvun virheellisellä politiikallaan tuhonneet maamme kilpailukyvyyn...”

... Yrittäjyyden kannustamiseksi käyttöön Viron mallinen verokannustin ja ALV:n alarajan nosto...”

Tõlge: *“Heaolu sünnib elujõulisest erasektorist. Varasemad valitsused on 2000ndate aastate algusest oma eksliku poliitikaga hävitanud meie riigi konkurentsivõime...”*

... Ettevõtluse edendamiseks võtame kasutusele Eesti maksusteemil põhineva mudeli ning tõstame käibemaksu alampiiri...” (Põlissoomlaste 2015. aasta parlamendivalimiste programm – põhiteemad, 2015)

Sarnaselt EKRE seisukohtadele, leidub ka Põlissoomlaste seisukohtadest selgelt võimuvastaseid seisukohti. Samuti esineb väljatoodud näites selge kriitika varasemate võimuerakondade suhtes, mis ei ole küll populismi vaatepunktist märkimisväärne, kuid selletaolist retoorikat on erakonna poliitilistes seisukohtades esinenud süstemaatilisel. Viidates varasemalt välja toodud populismi tunnustele lähtub ka siinkohal välja toodud näitest, et viidatakse kriisile. Põlissoomlaste erakond süüdistab varasemaid võimuparteisid riigi konkurentsivõime hävitamises.

“Kaikille viime vuosikymmenten hallituksille miljardit ovat pikkurahoja, kun puhutaan maahanmuutosta tai maailmanparantamisesta. Samaan aikaan ollaan köyhiä ja kipeitä, jos puhe kääntyy vaikkapa säädyllisen vanhustenhuollon rahoittamiseen tai homekoulujen korjaamiseen.”

Tõlge: *“Kõikidele viimaste aastakümnete valitsustele on miljardid olnud väikeraha kui räägitakse sisserändest või maailma parandamisest. Samaaegselt ollakse vaesed ja kidurad kui hakatakse*

rääkima näiteks korrapärasest vanurite hoolduse rahastamisest või veekahjustuste parandamisest.” (Põlissoomlaste 2019. aasta parlamendivalimiste programm).

Põlissoomlaste erakonna 2019. aasta Soome parlamendivalimiste programmist tuleb taaskord ilmsiks kriitika varasemate valitsuste suhtes ning küllaltki selged seisukohad mis puudutavad vastuseisu valitsevale olukorrale riigis. Samuti ilmneb väljatoodud näitest vastuseis immigratsiooni suhtes. Eriliselt viidatakse riiki saabuvate inimeste sotsiaaltoetustele. Seejuures ei jäeta mainimata kui halb on olukord omadel inimestel ehk vanadekodus paiknevatel vanuritel. Enamusel inimestel on elavad vanemad või vanavanemad ning seetõttu on säärase väitega peaaegu igal ühel küllaltki lihtne suhestuda. Retoorilisest vaatepunktist on siinkohal tuvastatav rahva ning valitsuse sellekohane vastandamine. Kuna seisukohad on läbi aastate püsinud samana, võib väita, et Põlissoomlaste erakonna puhul on tegemist süsteemselt populistliku erakonnaga. Seda seisukohta toetab ka väljatoodud teaduskirjandus.

2. Metodoloogia

2.1 Populismi mõõtmine teaduskirjanduses

Populismi mõõtmiseks puudub tänapäeval ühtne lähenemine. Kõige levinumaks mooduseks, kuidas populismi mõõta, on käsitsi läbi viidud teksitanalüüs. Selline lähenemine on aga oma iseloomu poolest aeganõudev töö. Seetõttu uuritakse paljudel juhtudel nii-öelda ilmselgeid juhtumeid (erakondi), keda laiemas ringis peetakse populistlikeks (Meijers, Zaslove 2020). Populismi mõõtmise juures on seega oluline eristada populismile omaseid tunnusjooni. Üheks puudujäägiks säärase lähenemise juures võib olla asjaolu, et uurija, kes teksti kodeerib, teeb seda tegelikkuses ainult oma subjektiivse arvamuse põhjal. Ometi on populismile omistatud küllaltki selged tunnused, mille põhjal on võimalik selgeid eristusi teha tekstiliste, retooriliste ning poliit-tehnoloogiliste võtete vahel.

Ühe võimaliku meetodina erakondades populismi mõõta on vaadelda neid läbi eliidivastase ning valitseva korra vastase retoorika läbipaistvuse. Eliidivastane ning korruptsioonivastane retoorika on viimase aastakümne jooksul Euroopas märgatavalt suurenenud (sh. ka Eestis ja Soomes). Väljatoodud aspektid on eriti päevakajalised olnud post-kommunistlikes riikides, mille hulka Eesti kuulub (Polk et. al, 2017). Soome puhul on olukord mõnevõrra erinev. Soome ei kuulu post-kommunistlike riikide hulka ning on oma ajaloo vältev läbinud sootuks erinevad poliitilised arengud. Reeglina loetakse Soome Põhjariikide hulka, mille puhul tuleb ilmsiks asjaolu, et põhjamaistes (st. skandiaavia ja Soome) ei ole poliitiline korruptsioon sama läbipaistev kui näiteks Balti riikides (Ibid.). Seejuures on korruptsiooni tase kujunenud palju märkamatumaks ning keerukamaks. Ometi on ka Põhjamaades, sh. Soomes, populistide seas olulisele kohale tõusnud poliitilise korruptsiooni vähendamine.

2.2 Uurimuses kasutatav metoodika

EKRE ning PS erakonna sarnasuste kaardistamiseks kasutatakse sellest töös Chapel Hill Expert Survey andmebaasi (CHES). CHES on poliitikateadlaste poolt läbi viidud küsitlus, mis näiteks Euroopa kontekstis hõlmab endast kõiki Euroopa Liidu riike ning eristab neid ka liikmekandidaatide läbi. Küsitlused on viidud läbi aastatel 1999, 2002, 2006, 2010, 2014 ja 2019. Viimases läbi viidud küsitluses olid vaatlusalustena 32 riiki. Chapel Hill ekspertküsitlus püüab anda hinnangut erinevate riikide suurimate parteide ideoloogilistele ning poliitilistele

seisukohtadele. Selleks kasutatakse mitmeid indikaatoreid, mille abil on võimalik ka näiteks populismi valitud riikides, konkreetsete erakondade puhul hinnata.

Käesoleva töö põhifookuseks on läbi viia võrdlus kahe parem-populistliku erakonna vahel, eesmärgiga tuua välja nende omavahelised populismiga seonduvad sarnasused. Nendeks erakondadeks on Eesti näitel EKRE ning Soome näitel PS erakond. Kuna mõlema erakonna puhul on tegemist parem-populistlike erakondadega, on autori eesmärgiks viia läbi analüüs võrdleva meetodi abil. Peamiseks eesmärgiks on analüüsida kahe erakonda sarnasusi läbi nende populistlike hoiakute.

Kuigi mõlemad erakonnad on erineva ajaloo ning taustaga võib neid omavahel sarnasteks pidada. Seejuures eristab autor mõlema erakonna puhul nelja ühist tunnusjoont, mille alusel PS erakonda ning EKRE-t populistlikuks pidada saab. Kahe erakonna võrdluseks kasutatakse seega järgnevaid seisukohti:

- 1) Eliidivastased hoiakud
- 2) Toetus otsevalimistele
- 3) Islamivastane retoorika (vastuseis immigratsioonile)
- 4) Rahvuslus

Välja toodud neli tunnusjoont on indikaatoritena leitavad CHES andmebaasist. Andmete hindamiseks kasutatakse 2020. aastal koostatud ekspertküsitluste trendifaili, mis puudutab erakondade hoiakuid 2019. aasta kontekstis (Chapel Hill Expert Survey Trend File, 1999-2019). 2019. aasta trendifaili eeliseks on asjaolu, et selleks hetkeks olid mõlemad erakonnad küllaltki võrdse populaarsuse ning staatusega kummaski riigis välja kujunenud. Välja toodud tunnusjooned aitavad uurimisküsimusele vastata läbi selle, et mõlema erakonna puhul on välja toodud tunnusjooned nende retoorikas ning seisukohtades küllaltki keskse tähendusega. Seeläbi on võimalik hinnata, kas mõlemad erakonnad väärtustavad võrdsel määral sarnaseid seisukohti. Sellest võiks ilmned ka mõlema erakonna sarnasus.

2.3 Andmete analüüsi põhimõtted

Andmeid analüüsitakse CHES andmebaasi alusel koostatud andmetabelite põhjal. Tabelite alusel on võimalik hinnata ühe erakonna väärtuste erinevusi teiste erakondade suhtes. Seda muidugi eeldusel, et erakondade hoiakutele omistatud hinnangud on üksteisest erinevad. Juhul kui ilmneb,

et välja toodud tunnusjooned tõstavad erakonna teiste erakondade suhtes esile, siis on võimalik teha järeldus, et erakond järgib populismile omast tunnusjoont. Lisaks on võimalik teha võimalikke järeldusi ka teistele erakondadele antud hinnagute põhjal. Näiteks juhul kui enamus erakondi mingit seisukohta ei toeta, siis võib sellest samuti järeldada, et valdav osa valijaskonnast sääraseid seisukohti järelikut ei toeta. See võib omakorda anda põgusa pilgu ühiskondlikult erinevate väärtushoiakute suhtes.

2.4 Uurimuse piirangud

Peamiseks uuringu piiranguks on uurimuses kasutatud andmebaasi piiratus. Kuna CHES'i andmebaasi andmed piirduvad aastaga 2019 siis ei ole võimalik näiteks EKRE puhul hoiakute muutust pikemas ajavahemikus CHES'i andmete alusel kajastada. PS erakonna puhul oleks see tegelikkuses võimalik. Samuti ei ole ekspertküsitluse andmete põhjal võimalik lähemalt analüüsida erakondade seisukohti rohkem süvitsi. Samuti ei võta mitmed indikaatorid arvesse populismi erinevaid ilminguid ning võivad selles mõttes mõnevõrra ekslikud olla. Sellest hoolimata on laiahaardeliste üldistuste tegemine nende andmete põhjal teostatav.

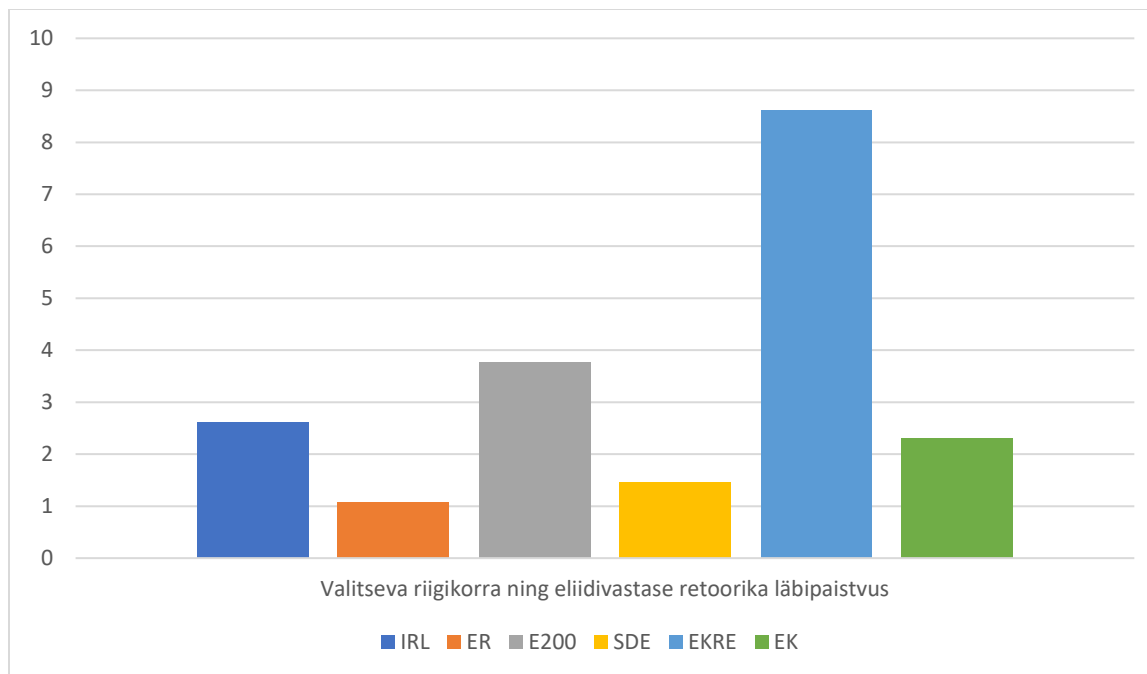
3. Kahe erakonna võrdlus

Järgnevalt viib autor läbi analüüsiva võrdluse kahe erakonna vahel. Selleks vaatleb autor esmalt erakondade seisukohti eraldi võrreldes teiste suurimate erakondadega kummaski riigis. Graafikutele järgnevalt võtab autor analüüsis ilmnunud tulemused arutleva osana kokku ning püüab analüüsida erakondade võimalikke sarnanusi ning leida teatud trendidele sobivaid seletusi.

3.1 Eliidivastatus EKRE seisukohtades

Üheks peamiseks välja toodud populismi tunnuseks teaduskirjanduses on valitseva riigikorra ning eliidivastane retoorika. Ekspertküsitlustel põhinev *Chapel Hill Survey* (CHES) koostatud uurimustest selgub, et Eesti erakondadest esineb EKRE retoorikas kõige rohkem võimuvastast ning eliidivastast retoorikat (Vt. Tabel 1). Skaalapunktid tabelis esindavad ekspertide hinnanguid skaalal 0-10. Selle juures oli palutud ekspertidel hinnata eliidivastast retoorikat oma riigis erinevate parteide vahel. Väärtused on märgistatud järgnevalt: 0 – Eliidivastatus ei oma erakonna retoorikas mingit tähtsust, 10 – Eliidivastatus on erakonna retoorikas eriti tähtsalt kohal (CHES koodiraamat 1999-2019; 30).

Võrdlusmomendina on graafikult võimalik välja tuua ka veel erakonna Eesti200 seisukoht. Tegemist on erinevalt EKREst liberaalset suunda esindava erakonnaga. See tõestab taaskord asjaolu, et populistlike hoiakuid võivad hoida erinevad erakonnad vasak-parem poliitise skaala paigutusest olenemata. Eliidivastased või riigikorra vastased hoiakud võivad ka muidugi olla seletatud läbi rahulolematuse riigis toimuva olukorra suhtes. Säärane seletus suhestuks kenasti populismi puudutava teooriaga. Seejuures on märgatav ühe erakonna selge ülekaal teiste suuremate erakondade suhtes Eestis. Eliidivastastust on ekspertküsitluse andmete põhjal hinnatud EKRE seisukohtades äärmiselt kõrgeks, mille keskmiseks väärtuseks on 8.615 (CHES trendifail, 1999-2019). Seega on eliidivastatus EKRE seisukohtades vägagi olulisel kohal. Peamised seisukohad EKRE poolt eliidivastastuses seisnevad vastuseisus suurematele võimuerakondadele, kes on tegelikkuses juba pikemat aega Eestis võimul olnud (nt. Reformierakond). Seda vastuseisu tuuakse erakonna esindajate poolt välja süsteemselt (sama asjaolu ilmestab ka selge ülekaal graafikul). Pikemaegseid võimuerakondi nähakse seega riigis valitseva eliidina ning neid vastandatakse rahva tahtega.

Tabel 1 Valitseva riigikorra ning eliidivastase retoorika läbipaistvus Eesti erakondades (CHES trendifail, 1999-2019)

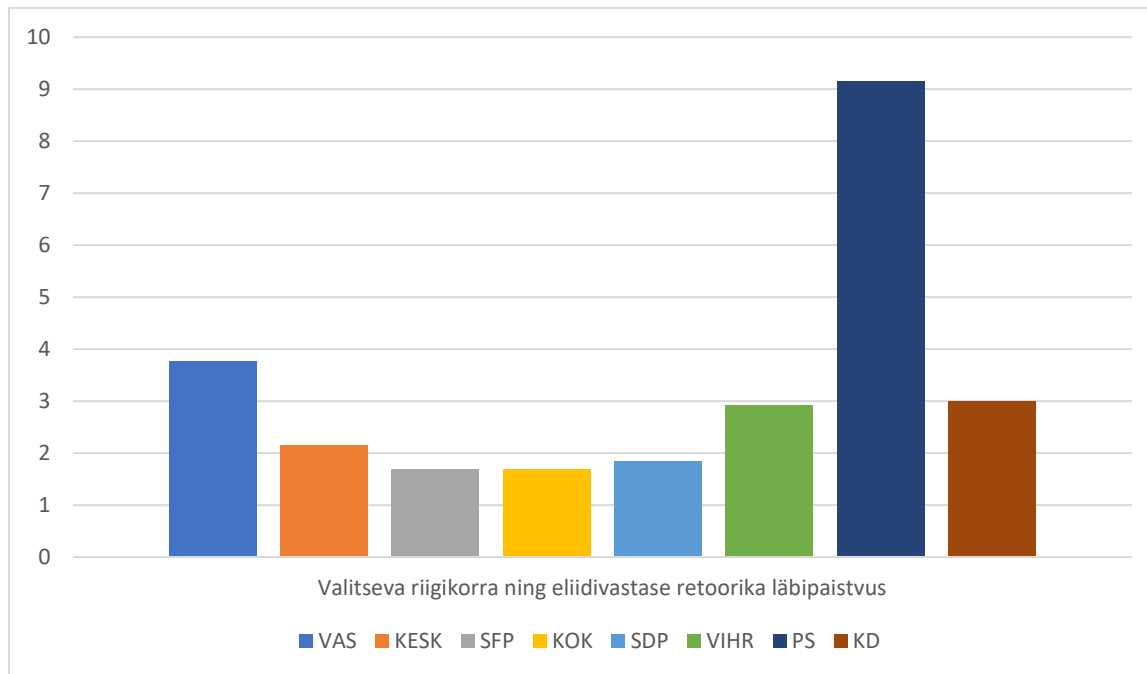
3.2 Eliidivastatus PS seisukohtades

Tabelist 2 selgub, et kuigi ka kõik teised suuremad Soome erakonnad kasutavad mingil määral eliidivastast retoorikat, siis samuti parem-populistlikuks erakonnaks peetav Põlissoomlaste erakond kasutab eliidivastast retoorikat märkimisväärselt rohkem. Seda on samuti kinnitanud CHES uuringutest selguvad tulemused (CHES trendifail, 1999-2019). Soome näitel tuleb välja pisut selgem erisus Eesti poliitiliste erakondade vahel. Kui Eesti erakondade seisukohad on mõningasel määral rohkem varieeruvad, siis Soome erakondade omavahelisest võrdlusest seisab PS erakond vägagi silmapaistvalt välja

Tabelist 2 selgub, et eliidivastaseid seisukohti esindavad vähesel määral ka kõik teised suuremad erakonnad. Küll aga erinevalt Eestist, ei ole selles osas märkimisväärsed erinevusi teiste erakondade vahel. Eraldiseisvana on võimalik välja tuua ainult Põlissoomlaste erakond. Vastandina parem-populistlikuks Põlissoomlaste erakonnale on pisut kõrgemad näitajad eliidivastaste hoiakute osas Soome Vasakpoolsete parteil (soome k. *Vasemmistoliitto*).

Eliidivastaseid seisukohti on ekspertküsitluse põhjal PS erakonna seisukohtades hinnatud äärmiselt oluliseks. Seejuureks on skaalal 0-10 hinnatud eliidivastase retoorika olulisust PS retoorikas hinnatud väärtusega 9.143 (CHES trendifail, 1999-2019). See näitab, et erakonna

retoorikas on eliidivastatus kesksel kohal ning sobib seejuures olemuselt selgelt ka populismi tunnustega. Kuna eliidivastaseid hoiakuid esineb teiste suuremate erakondade seisukohtades vähem, siis võib öelda, et eliidivastased hoiakud on suuremal määral ainult PS erakonna pärusmaa.

Tabel 2 Valitseva riigikorra ning eliidivastase retoorika läbipaistvus Soome erakondades (CHES trendifail, 1999-2019)

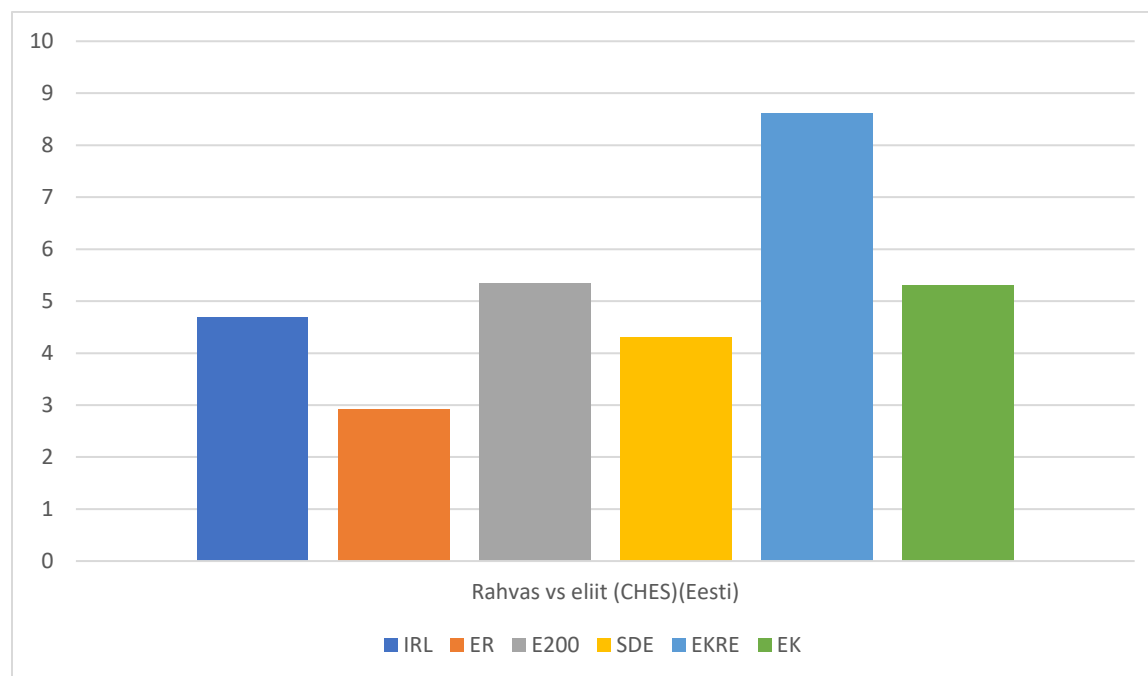
3.3 Otsevalimiste toetus ja "rahva suveräänsus" EKRE seisukohtades

Järgneva graafiku puhul on toodud välja Eesti suuremate erakondade toetus otsevalimistele. Populismi üheks tunnuseks on rahva ja eliidi vastandamine. CHES koodiraamatu põhjal esindab rahvas vs eliit (*People vs Elite*) näitaja partei suhestumist rahva ning eliidiga (CHES koodiraamat, 2019, 30). Ekspertküsitluse skaalapunktid esindavad järgnevaid seisukohti: 0 – valimiste teel valitud poliitikud peaksid langetama kõige olulisemaid otsuseid, 10 – „Rahvas“, mitte poliitikud, peaks langetama kõige olulisemaid otsuseid (CHES koodiraamat 1999-2019; 30). Seejuures usuvad reeglina populistlikud erakonnad, et võimu peaks teostama rahvas läbi otsevalimisprotsessi. See tähendab, et erinevalt esindusdemokraatia vormidest, peaksid tähtsaimate võimakandjate valimine ning olulisemad seadusmuudatused riigis toimuma läbi rahva algatuse või enamuse otsesel soovil. Sinna hulka kuulub ka soov kõikvõimalike referendumite

korraldamiseks. Säärane käitumismuster on Eesti Konservatiivse Rahvaerakonna poolt selgesti tuvastatav, mis viitab taaskord erakonna süsteemsele populistlike võtete kasutusele.

EKRE 2019. aasta riigikogu valimiste üldprogrammist on samuti leitav otsene viide otsevalimistele (EKRE programm 2019. aasta riigikogu valimisteks, 2019). Kuna Eesti Vabariigi põhiseaduses on sätestatud, et Eesti kõrgeimaks võimukandjaks on rahvas, siis soovib EKRE sellele eriliselt rõhuda. Seega usub erakond, et rahvas peaks ka sealjuures võimu otseselt teostama läbi otsevalimiste. Erinevus teiste erakondade seisukohtadega on ka ekspertküsitluse taustal märgatav, kuigi ka teised erakonnad suhtuvad küllaltki mõõdukalt otsevalimistesse ning referendumitesse.

Tabelist 3 selgub, et erinevus võrreldes teiste erakondade seisukohtadega on märgatav. Ekspertküsitluse põhjal on hinnatud, et EKRE seisukohtadest ilmneb märkimisväärselt rohkem tunnuseid otsevalimiste toetusele. Seejuures on hinnatud EKRE seisukohta, et rahvas peaks riigis kõige olulisemaid otsuseid langetama otsevalimiste teel väärtusega 8.615. See hinnang annab märku asjaolust, et poliitikaekspertide hinnangul on toetus otsevalimistele EKRE retoorikas ning seisukohtades kesksel kohal.

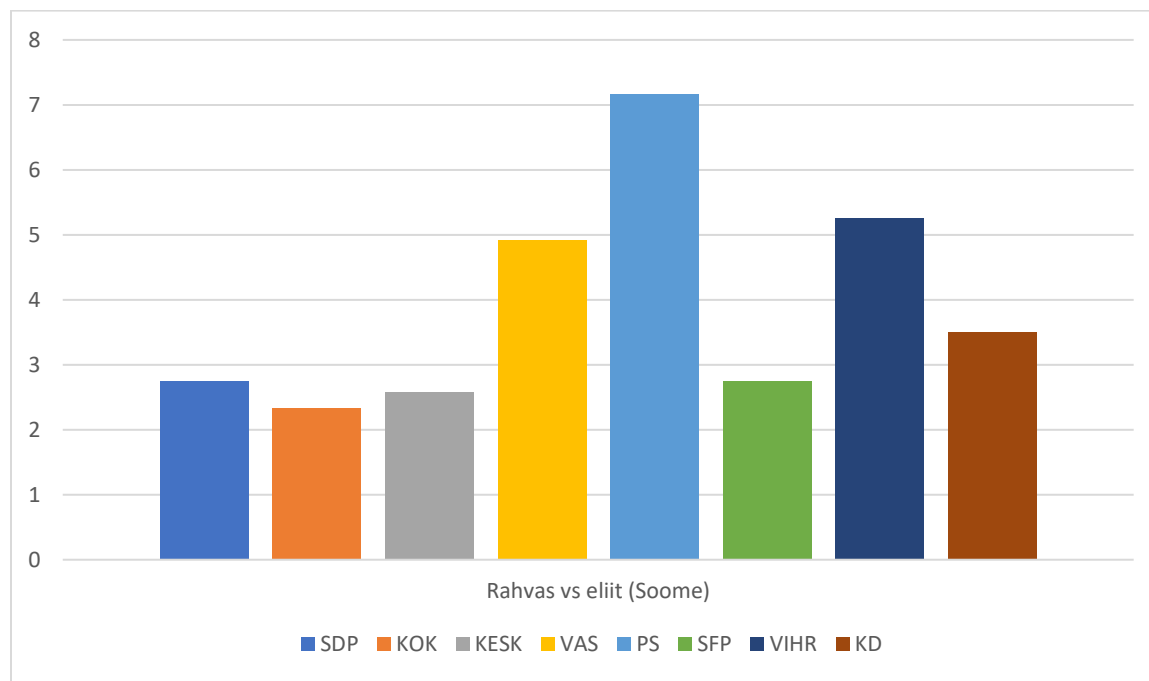

Tabel 3 Otsevalimiste toetus Eesti erakondades (CHES trendifail, 1999-2019)

3.4 Otsevalimiste toetus ja "rahva suveräänsus" PS seisukohtades

Indikaatorist lähtuvalt võib öelda, et Põlissoomlaste erakonna seisukohtadest ilmneb rahva suveräänsusele viitavaid seisukohti märksa rohkem kui teiste suuremate erakondade puhul (vaata tabel 3). Graafiku põhjal on võimalik märkida, et pisut kõrgemate näitajatega on ka Vasakpoolsete partei ning Roheliste partei. Põlissoomlaste partei aga asetseb oma paigutuselt pigem parempoolses poliitilises sfääris. Väljatoodud andmete põhjal saab öelda, et oma toetuses otsevalimistele, on PS küllaltki sarnane EKRE-le. Poliitilise maastiku erinevustest tulenevalt esineb seda pisut rohkem kui Eestis aga ka teiste erakondade seisukohtades.

Võrreldes teiste suuremate erakondadega, on PS seisukohti otsevalimiste toetuses hinnatud Soome poliitikaekspertide poolt väärtuses 7.167. Võrreldes EKRE-ga (8.615)(Tabel 3) on otsevalimiste toetus PS seisukohtades pisut, kuid mitte märkimisväärselt madalam. Mõningase sarnasusena Eestile selgub tabelist, et otsevalimiste toetus omab mõõdukat väärtust ka teiste suuremate erakondade seisukohtades. Erinevus populistliku erakonna ning kahe muu otsevalimisi mõõdukalt oluliseks pidava erakonna vahel on peaaegu kaks skaalapunkti. Siinkohal on selgelt märgatav erinevus populistlikuks peetava erakonna ning teiste erakondade vahel. Ühest küljest toetab populistlik erakond „rahva“ suveräänsust ning teisalt võib toetusest otsevalimistele ilmnedagi mõningal määral ka skeptitsismi kehtiva valimisüsteemi auses.

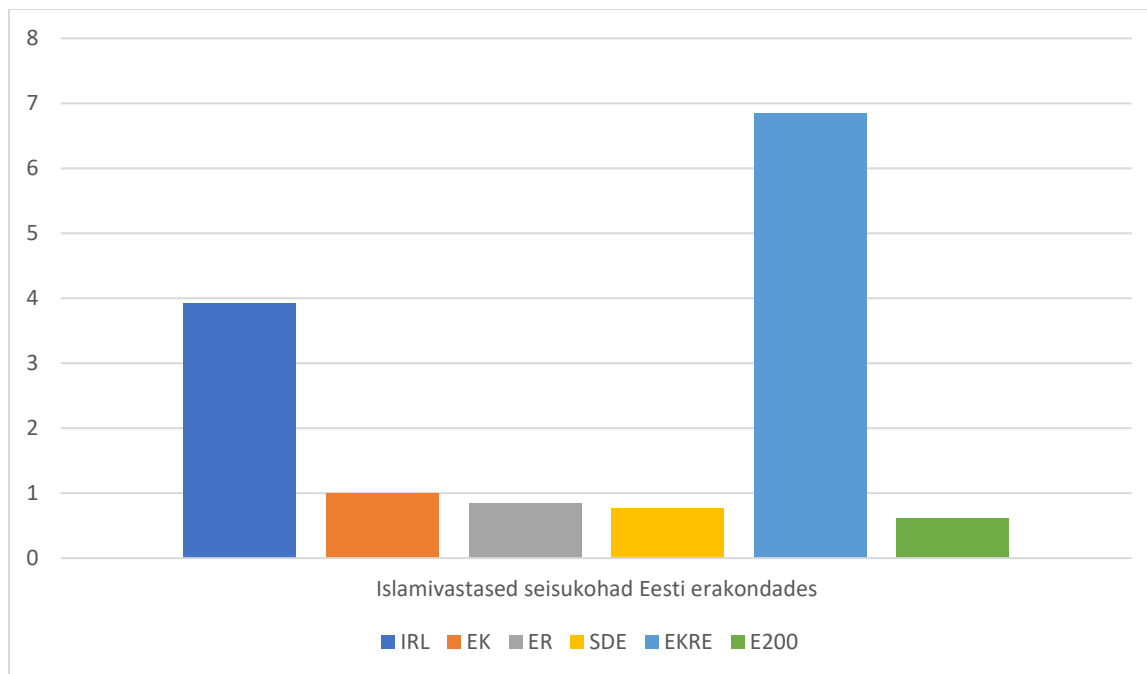

Tabel 4 Otsevalimiste toetus Soome erakondades (CHES trendifail, 1999-2019)

3.1.5 Islamivastane retoorika EKRE seisukohtades

Tabelist 5 selgub, et islamivastane retoorika EKRE seisukohtades on tähtsusest mõõdukalt üle keskmise. Skaalapunktide tähendused on järgnevad: 0 – islamivastane retoorika ei oma erakonna seisukohtades mingit tähtsust, 10 – islamivastane retoorika on erakonna retoorikas äärmiselt olulisel kohal (CHES koodiraamat 1999-2019; 30). Ekspertküsitluse alusel on islamivastase retoorika olulisust erakonna seisukohtades hinnatud väärtusega 6.846. Teisel kohal pärast EKRE-t järgneb Isamaa- ja Res publica Liit väärtusega 3.923. Seega on esikohta hoidva EKRE ning teist kohta hoidva IRL-i vahel erinevus pea 3 punktikoha võrra. EKRE-le antud hinnang islamivastase seisukohtade osas ei ole küll märkimisväärselt kõrge kuid on siiski tugevalt üle keskmise. Seisukohad võivad osalt olla seletatud läbi Euroopas toimunud rändekriisi. Samuti ilmneb tabelist 5, et islamivastased seisukohad teiste suuremate erakondade retoorikas ei oma eriliselt suurt tähtsust ning neid võib pidada selle poolest pisut tagasihoidlikumaks. Populistliku erakonnana on EKRE suutnud rakendada inimeste ebakindlust võõra taustaga inimeste sissevõtte suhtes enda kasuks. Nagu varasemalt välja toodud, siis ei saa tegelikkuses populistliku erakonna retoorikas esineda kuigi palju selliseid seisukohti, mis ei omaks valijaskonnas või rahva seas juba varasemaid hoiakuid.

Eesti puhul on keeruline anda hinnangut kuivõrd palju on islamivastased hoiakud ühiskonnas levinud. Chapel Hill ekspertküsitluse näitajate põhjal võib öelda, et mõningal või mõõdukal määral on säärased seisukohad Eesti poliitilisel maastikul siiski esindatud. Teistest rohkem esindavad islamivastseid seisukohti parempoolsed erakonnad, milleks on Isamaa ning EKRE. Märkusena tasub välja tuua, et islamivastased seisukohad olid EKRE seisukohtades mõningal määral rohkem esindatud Euroopas toimunud rändekriisi ajal ning on hilisemal ajal pisut vähenenud.

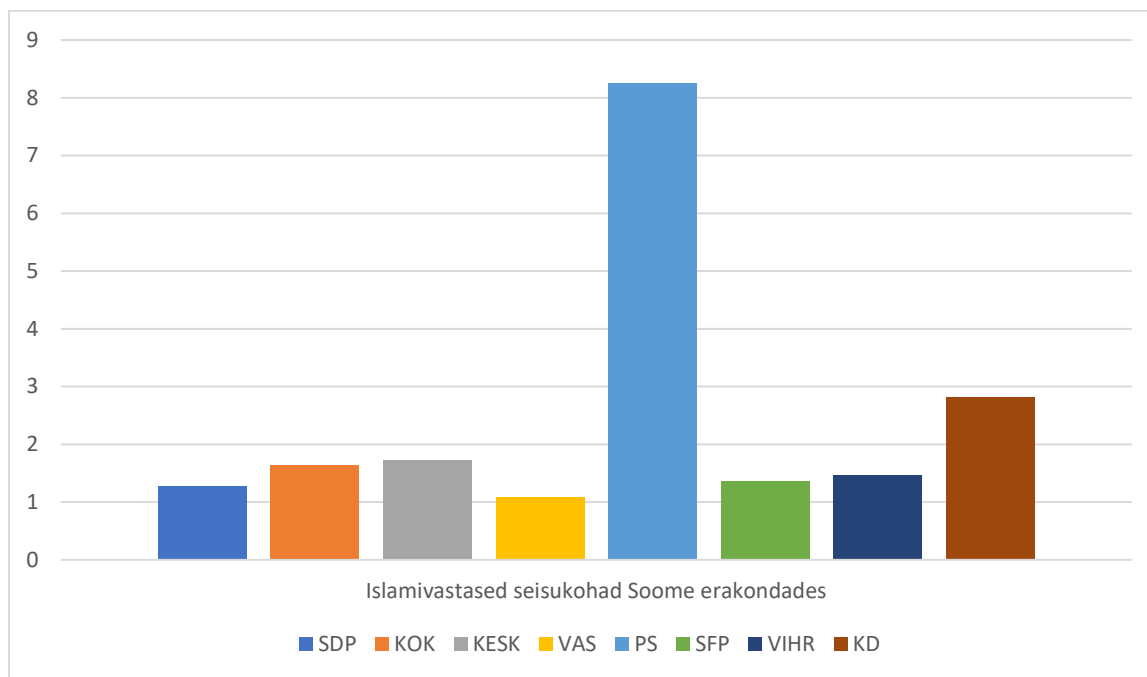
Tabel 5 Islamivastased seisukohad Eesti erakondades (CHES trendifail, 1999-2019)

3.1.6 Islamivastane retoorika PS seisukohtades

Islamivastaste seisukohtade poolest kerkib PS erakond teiste Soome suuremate erakondade seast märkimisväärselt esile. Euroopas toimunud rändekriis on võimaldanud PS erakonnale suurema platvormi esindada rände- ning islamivastaseid seisukohti. Põhjamaise heaoluriigina on Soome samuti vastu võtnud suurel hulgal pagulasi ning põgenikke Lähis-Idast. Tabelist 6 selgub, et islamivastaste seisukohtadega kerkib PS erakond teiste erakondade seast selgelt esile. Ekspertküsitluse alusel on islamivastase retoorika olulisust PS seisukohtades hinnatud väärtusega 8.25. Säärane kõrge indikaator annab märku asjaolust, et erakonna üheks suurimaks erinevuseks teiste erakondade suhtes on selge vastuseis sisserändele ning seda eriti islami taustaga immigrantidele.

Võrreldes PS-iga on teiste erakondade suhestumine islamivastaste seisukohtadega võrdlemisi madal ning tugevalt alla keskmise. Teistest pisut kõrgema kuid samuti tugevalt alla keskmise näitajaga on Kristlike Demokraatide erakond (KD), Väärtusega 2.818. Seega on keeruline anda hinnangut, kuivõrd aktuaalse temaatikaga võib olla tegemist Soome ühiskonnas laiemalt. Tabeli põhjal on võimalik öelda, et selgelt islamivastaseid seisukohti esindab suuremate erakondade seast ainult üks ning seda märkimisväärselt kõrgete näitajatega. Ilmselt võib tegemist olla ühe kindla ühiskondliku huvipunktiga, mida PS erakond selgelt esindab. Teiste erakondade madalad näitajad

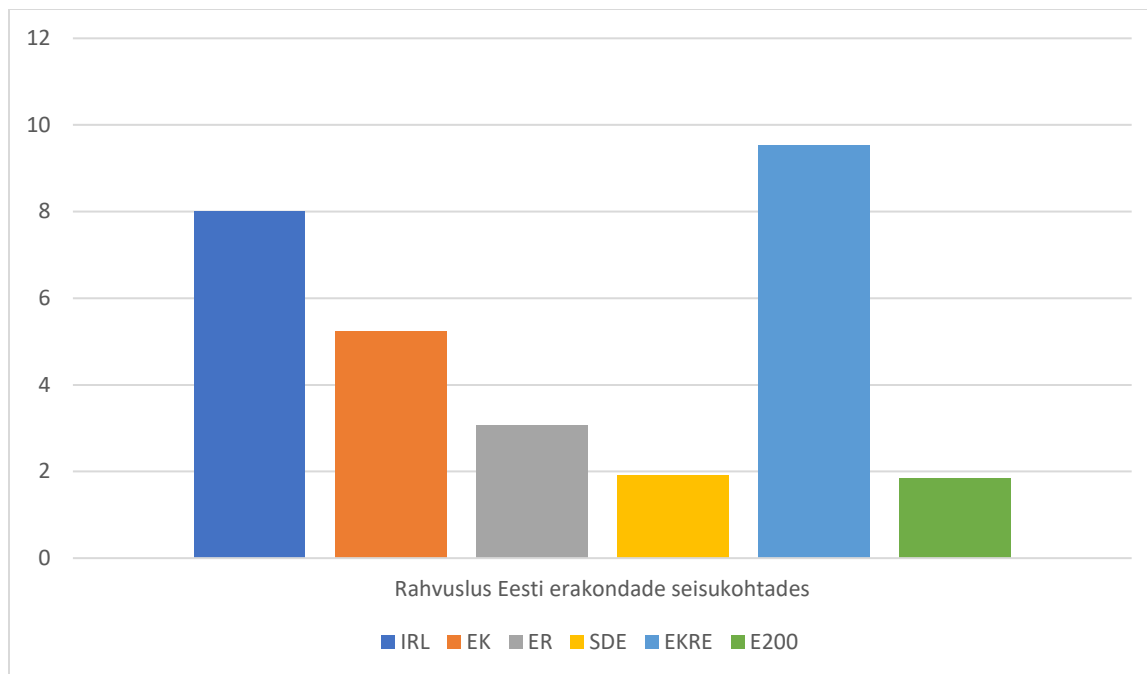
annavad märku asjaolust, et suurem osa valijaskonnast tegelikult islamivastaseid seisukohti ei toeta.

Tabel 6 Islamivastased seisukohad Soome erakondades (CHES trendifail, 1999-2019)

3.1.7 Rahvuslus EKRE seisukohtades

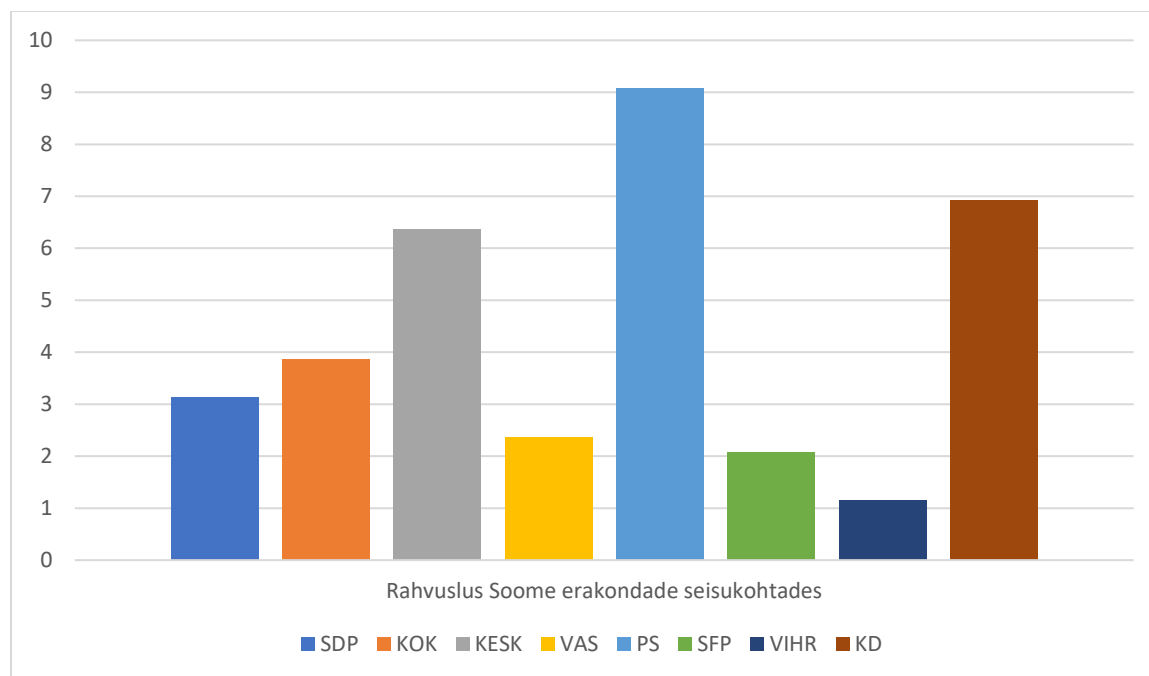
Rahvuslust peetakse üheks parem-populistlikele erakondadele omaseks tunnuseks. Seega on autori arvates oluline populistlike erakondade võrdluses ka seda aspekti arvesse võtta. Tabelist 7 ilmneb, et EKREt ei saa pidada ülekaalukalt rahvuslikke vaateid esindavaks erakonnaks. Küll aga on ekspertküsitluse alusel hinnatud rahvuslust EKRE seisukohtades äärmiselt oluliseks. Skaalapunktid on tähistatud järgmiselt: 0 – Toetab tugevalt kosmopolitanistlikke ühiskonna väärtusi, 10 – Toeteab tugevalt rahvuslikke ühiskonna väärtusi (CHES koodiraamat 1999-2019; 29). Kuna ekspertküsitluse alusel on EKRE rahvuslike hoiakute väärtuseks antud 9.538, siis saame öelda, et tegemist on äärmiselt tugevalt rahvuslike vaadetega erakonnaga. Teisalt ilmneb tabelist, et EKRE ei ole Eestis ainuke erakond mis tugevalt rahvuslikke vaateid esindab. Teisel kohal pärast EKRE-t on IRL, mille rahvuslike vaadetele on 10 punkti skaalal antud hinnang 8. See tähendab, et ka IRL esindab Eestis tugevalt rahvuslikke ning isamaalisi vaateid. Rahvuslikud hoiakud on mõõdukal määral esindatud ka Eesti Keskerakonna vaadetes ning pisut alla keskmise Reformierakonna seisukohtades. Sellest võime järeldada, et teiste erakondade seisukohtades ei oma rahvuslus sedavõrd tähtsat kohta kui EKRE ning IRL seisukohtades.

Tabel 7 Rahvuslus Eesti erakondade seisukohtades (CHES trendifail, 1999-2019)

3.1.8 Rahvuslus PS seisukohtades

Rahvuslikke hoiakuid toetavad seisukohad Soome erakondades on oma sageduse poolest küllaltki sarnased Eestile. Samuti on tabelist 8 võimalik märgata selget erisust PS ning teiste erakondade hinnangute vahel. Ekspertküsitluse alusel on PS erakonna rahvuslikke hoiakute väärtuseks hinnatud ligikaudu 9. Sedavõrd kõrge näitaja tähendab, et rahvuslikud hoiakud on erakonna retoorikas ning seisukohtades äärmiselt tähtsal kohal. Mõõdukalt või tugevalt üle keskmise on esindatud ka kahe teise erakonna rahvuslust toetavad seisukohad. Nendeks on Soome Keskerakond ning Kristlikud Demokraadid. Erakondade vaheline ühine selgem trend puudub. Osadele erakondadele on rahvuslust esindavad seisukohad märksa olulisemad kui teistele. Seejuures tõuseb PS erakond teiste seast küllaltki märkimisväärselt esile. Kuna teooriast lähtuvalt esindavad erakonnad juba laiemal üldsuse poolt hoitavaid seisukohti (Zaller, 1992), siis võib öelda, et Soome ühiskonnas laiemalt on rahvuslust puudutavad teemad mõõdukalt määral olulised.

Tabel 8 Rahvuslus Soome erakondade seisukohtades (CHES trendifail, 1999-2019)

4. Arutelu

4.1 Erakondade eliidivastatus

Teaduskirjanduses välja toodud seisukohtade põhjal hinnati eliidivastaseid hoiakuid ning retoorikat üheks populismi keskseks tunnuseks. Andmete analüüsist selgus, et mõlemad erakonnad esindavad eliidivastaseid hoiakuid teistest erakondades märkimisväärselt rohkem. Selle põhjal võib väita, et eliidivastaste seisukohtade poolest on EKRE ja PS omavahel sarnased. Nende seisukohtade sisuline tähendus võib olla küll erinev, kui sõltumata kahe riigi ühiskondlikest ning sotsiokultuurilistest erinevustest, on eliidivastased seisukohad mõlema erakonna poolt siiski esindatud. See tähendab, et mõlemad erakonnad rakendavad populismile omast strateegiat, milles vastandatakse omavahel eliiti ja lihtrahvast.

Ühe suure erinevusena Eesti ja Soome vahel on poliitilise kultuuri ning maastiku kujunemise ajalugu. Soome puhul hinnatakse poliitilist ning kõrgetasemelist korruptsiooni märksa keerukamaks ning varjatumaks. See tähendab, et sisuliselt on korruptsiooni sedavõrd kõrgelt arenenud demokraatlikus riigis lihtsalt keeruline tuvastada. Populistlikust vaatepunktist annab see asjaolu suurepärase võimaluse luua rahva (oma valijate) ja valitsevate võimuparteide vahel ebakõla. Taaskord mängib rolli asjaolu, et samad võimuparteid on riigis olnud võimul küllaltki kaua, mis juhtumina sarnaneb selle poolest Eestile.

4.2 Erakondade toetus otsevalimistele

Populismi vaatepunktist ilmneb otsevalimiste toetusest EKRE skeptitsism Eesti valimisüsteemi ning võimukandjate suhtes. Toetusega rahva otsevalimistele seab erakond kahtluse alla teiste võimuerakondade poliitikute pädevuse ehk rahva poolt demokraatlikul teel valitud esindajad ei suuda erakonna retoorikast pärineva hinnagu põhjal riigis pädevaid otsuseid langetada. Teiseks seatakse kahtluse alla valimissüsteemi õigsus. Teadupärast kehtib Eestis ka e-valimiste süsteem, mille kaudu on võimalik valimistel hääletada interneti teel. Kuna aga küberturvalisusega on seotud mitmeid riske, ning tegemist on vanema põlvkonna jaoks võrdlemisi uue valdkonnaga, siis on populistel küllaltki lihte rõhuda säärase valimissüsteemi ohukohtadele. Ekspertküsitlusest pärinevad andmed toetavad seega asjaolu, et populistid toetavad paljuski seisukohti, mis loovad soodsad tingimused valitseva olukorra (*status quo*) ning rahva tahte vastandamiseks. Seejuures

ilmneb just nimelt EKRE seisukohtadest kõige rohkem seisukohti mis toetavad otsevalimissüsteemi.

Sarnaselt EKRE-le on ka PS erakonna seisukohtadest ilmnev toetus otsevalimistele küllaltki suur. Seda justnimelt märkimisväärselt rohkem kui teiste võimuerakondade puhul. Toetusest otsevalimistele ilmneb mõningal määral ka eliidivastasust, sest nagu varasemalt mainitud, seatakse seeläbi kahtluse alla võimukandjate pädevus otsuseid langetada. Sarnaselt EKRE-le usub ka PS erakond, et rahval peaks lasuma suveräänne võim otsuseid otsevalimiste teel langetada. Sarnasused ilmnevad siinkohal ka toetustes mis puudutavad kummagi riigi maksusüsteeme. Mõlemad erakonnad toetavad väga selgelt väike-ettevõtete arengut ning seeläbi üritavad rõhuda seadusmuudatustele, mida peaks teostama rahvas läbi otsevalimiste.

Otsevalimiste puhul saab veel ühe aspektina välja tuua tavapärase otsustusprotsessi pikkuse ning keerukuse, mida tavaliselt võimuerakondadele kriitikana esitatakse. Sealjuures tuuakse välja ametnike ning bürokraatia ebapädevus ning kahju mida see väidetavalt tekitab. Kusjuures reeglina tavapärane valija ei pruugigi mõista millisel viisil riigi juhtimise tasandil otsuseid ellu viiakse ning see võib tavalisele inimesele palju segadust tekitada. Sellele ka mõlemad populistlikud erakonnad tugevalt rõhuvad, sest läbi otsuste langetamise otsevalimiste teel ei saa ju näiliselt mingeid keerukaid ning üleliigseid protsesse tekkida. Rahvas langetab lihtsa loogika ning mõistuse abil otsuse ning seeläbi võiks probleem justkui lahendatud olla.

4.3 Immigratsioonivastasus erakondade islamivastaste seisukohtade põhjal

Mõlemad erakonnad, nii EKRE kui ka PS, esindavad vägagi tugevalt islamivastaseid seisukohti. Seda saab seletada läbi nende erakondade vastuseisu immigratsioonile. Ühest küljest võivad aga mängu tulla ühiskondlikud erinevused Eesti ning Soome vahel. Eestis kuigi palju islami taustaga inimesi ei ela ning samuti ei ole Eesti vastu võtnud kuigi palju islami taustaga pagulasi või sõjapõgenikke. Soome on aga pagulasi vastu võtnud küllaltki pika ajaperioodi jooksul ning on seda teinud võrdlemisi suures mahus.

Immigratsioonivastaseid seisukohti esindades on PS Soomes tõusnud teiste erakondade seast märkimisväärselt esile. Eesti näitel on seda teinud ka EKRE kuigi ka näiteks IRL on mõningal määral oma seisukohtades islamivastaseid hoiakuid esindanud. Ühe sarnasusena on siit ära tuntav populismile omane tunnusjoon. Selleks on inimeste seas valitsevatele hirmudele rõhumine ning seejuures tuuakse ka välja, et hetkel on justkui valitsemas kriis. Immigratsiooniga seostuvad

küsimused võivad olla inimeste jaoks emotsionaalselt laetud ning seega on populistidel küllaltki lihtne selles küsimuses valitsevatele ebakindlustele rõhuda. Kuna PS on Soomes nähtavasti ainuke suurema toetusega erakond mis esindab tugevalt islamivastaseid vaateid, siis võib seda ilmselt pidada ka üheks tema populaarsuse põhjustajaks. Sarnane olukord võiks kehtida ka EKRE puhul võttes arvesse EKRE populaarsuse tõusu algusaastaid, mil toimus Euroopas suuremahuline rändekriis.

4.4 Rahvuslus erakondade seisukohtades

Rahvusluse konseptsiooni kui sellist ei saa otseselt populistlikuks tunnusjooneks pidada. Samas on Euroopas leviva trendina hakanud riikides populaarsust koguma justnimelt parem-populistlikud erakonnad, mille hulka EKRE ning PS mõlemad kuuluvad. Parempopulistlike erakondade üheks tunnusjooneks on kõrge toetus rahvuslust esindavatele vaadetele. Seega sobitub tegelikkuses ka rahvuslus autori hinnangul mõlema erakonna sarnasuste hindamisel üheks sobivaks tunnusjooneks. Analüüsist ilmnes, et kuigi näiteks Eesti puhul ei ole EKRE ainuke erakond mis rahvuslikke vaateid esindab, siis kerkib ta ekspertküsitleuse hinnangul sellegi poolest teistest erakondadest mõõdukalt kõrgemale. Soome erakondade puhul on aga erisus palju selgemini märgatav. Teiste erakondade puhul ei oma rahvuslust esindavat vaated ning hoiakut erilist tähtsust. PS puhul on aga eriti aga märgata, et rahvuslust esindavad seisukohad omavad erakonna retoorikas suurt või lausa keskset tähtsust.

Rahvusluse esilekerkimine erakondade retoorikas võib mingil määral haakuda ka immigratsioonivastaste hoiakutega. Seejuures ei rõhuta mitte immigratsioonist tingitud ohtudele, vaid peamiselt viidatakse oma rahva viletsale olukorrale ning seeläbi antakse poliitilisi lubadusi riigi põliselanikke eluolu ning olukorda parandada. Kõige taustal tuleb ilmsiks muidugi hoiak, et riigi põlieslanike elukorralduses valitseks justkui kriis, milleni on viinud varasemate erakondade saamatus. Siinkohal haakub järeldus taaskord teoreetilises raamistikus välja toodud seisukohtadega (Gandesha, 2018, 50). Kultuurilisele taustale rõhudes on mõlema erakonna seisukohtades näiteks vanema põlvkonna eest suurem hoolitsemine (st. suuremad rahalised toetused jne.). Rahvusluse hulka kuulub ka muidugi oma riigi ja keele säilitamise vaatenurk, mida populistide hinnangul immigratsioon tugevalt ohustada võiks. Need väljatoodud ilmingud on nii EKRE kui ka PS erakonna puhul ühisteks tunnusteks.

Kokkuvõte

Käesoleva töö eesmärgiks oli kaardistada ning uurida millised on kahe populistliku erakonna sarnasused Eesti ja Soome näitel. Selleks eristas autor populismi tunnuste põhjal nelja erinevat kategooriat mille põhjal kahe erakonna sarnasust populismi alusel hinnati. Nendeks olid 1) eliidivastased hoiakud 2) toetus otsevalimistele 3) islamivastased hoiakud (immigratsioonivastasuse näitel) 4) rahvuslus. Algsele põhilisele uurimisküsimusele vastates on võimalik öelda, et Eesti ja Soome põhilised parem-populistlikud erakonnad ehk EKRE ja PS on vähemasti nende välja toodud populismi tunnusjoonte poolest omavahel sarnased.

Analüüs viidi läbi peamiselt Chapel Hill Expert Survey andmete põhjal, millest valiti välja vastavad näitajad, mille alusel oleks võimalik valitud erakondade populismi võrreldes teiste suuremate erakondadega hinnata. Analüüsist selgus, et kahe erineva riigi peamised populistlikud erakonnad on tõepoolest populismi ilmingute alusel omavahel sarnased. Mõlema erakonna puhul oli selgelt näha erisus võrreldes teiste oma riikides paiknevate erakondade puhul. Mõlema erakonna kontekstis oli näha, et ekspertküsitluse alusel on eliidivastaseid hoiakuid mõlema erakonna puhul äärmiselt oluliseks hinnatud. Sealjuures kasutavad mõlemad erakonnad oma retoorika strateegias ära rahva ning eliidi vastandamist.

Järgnevalt on võimalik täheldada ka sarnasusi mõlema erakonna toetuses otsevalimiste suhtes. Mõlemad erakonnad usuvad, et rahval peaks lasuma suveräänne ning täidesaatev võim ning seda tuleks teostada läbi otsevalimisprotsessi. Sealjuures seatakse kahtluse alla valitsevate võimuerakondade poliitikute pädevus. Samuti on otsevalimistega seotud poliitika lihtsustamine tavapärase inimese jaoks, kes poliitilistest protsessidest tegelikkuses kuigi palju ei teagi. Säärase retoorilise platvormi loomine on ka teaduskirjanduse põhiselt üheks populismi tunnuseks.

Kolmanda ühise tunnusena on võimalik kahe erakonna võrdluses välja tuua islami- ning immigratsioonivastane retoorika. Mõlemad erakonnad hoiavad tugevalt immigratsiooni ning islamivastaseid seisukohti. Seejuures on eripäraks asjaolu, et Soomes on PS erakond suuremate erakondade seas ainukeseks, kes sääraseid vaateid laiahaardelisemalt esindab. Eesti võib islamivastaseid hoiakuid tegelikkuses täheldada ka mõne teise erakonna puhul. Sellest hoolimata

tuleb välja asjaolu, et mõlemad erakonnad rakendavad oma retoorikas sarnaseid aluspõhimõtteid, milleks on näiteks immigratsioonivastatus.

Viimase ühise tunnusjoonena oli kahe erakonna vahel välja toodud rahvuslus. Mõningasel määral võib isegi tõdeda, et kõik välja toodud tunnusjooned on omavahel mingil määral seotud. Näiteks on rahvuslust toetavate vaadete esiletõus seotud immigratsiooniküsimustega ning seda samuti ka eliitdivastaste hoiakutega, mis on omakorda seotud toetusega otsevalimistele. See kõik annab märku asjaolust, et mõlema erakonna puhul on tegemist süsteemselt populistlike erakondadega. Samuti tuleb siinkohal välja vastus algse uurimisküsimuse täiendavale küsimusele. Nii Eesti kui ka Soome põhilised parem-populistlikud erakonnad kasutavad oma retoorikas sarnaseid populistlikke tunnusjooni, kahe riigi ühiskondlikest erinevustest ning päevakajalistest teemadest sõltumata. See tõdemus annab märku ka asjaolust, et populism ei vaja selle kasutamiseks kindlat ideoloogilist ega ühiskondlikku aluspinda.

Kirjanduse loetelu

Allikad:

Arter, D. (2010). The Breakthrough of Another West European Populist Radical Right Party? The Case of the True Finns. *Government and Opposition*, 45(4), 484–504.

Chapel Hill Expert Survey 1999-2019 koodiraamat. *Chapel Hill Expert Survey*. Kasutatud: 16.05.2022.

Allikas: [1999-2019 CHES codebook.pdf \(squarespace.com\)](https://www.squarespace.com/files/1999-2019_CHES_codebook.pdf)

EKRE. (2019). 2019. aasta riigikogu valimiste üldprogramm. Kasutatud 15.05.2022. Allikas: [EKRE programm 2019. aasta Riigikogu valimisteks | EKRE – Eesti Konservatiivne Rahvaerakond](#)

Gandesha, S. (2018). Understanding Right and Left Populism. *Critical Theory and Authoritarian Populism*, 9, 49-70. University of Westminster Press

Guriev, S. (2018). Economic Drivers of Populism. *AEA Papers and Proceedings*, 108, 200–203.

Hatakka, N., Niemi, M. K., Välimäki, M. (2017). Confrontational yet submissive: Calculated ambivalence and populist parties' strategies of responding to racism accusations in the media. *Discourse & Society*, 28(3), 262-280.

Jolly, Seth, Ryan Bakker, Liesbet Hooghe, Gary Marks, Jonathan Polk, Jan Rovny, Marco Steenbergen, and Milada Anna Vachudova. Forthcoming. "Chapel Hill Expert Survey Trend File, 1999-2019." *Electoral Studies*. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2021.102420>

Kilp, A. (2015). Populismi demokraatlikud funktsioonid. *Riigikogu toimetised*, 32.

Konservatiivne Manifest. (2012). *Eesti Konservatiivne Rahvaerakond*. Kasutatud: 15.05.2022.

Allikas: [Konservatiivne manifest | EKRE – Eesti Konservatiivne Rahvaerakond](#)

Margalit, Y. (2019). Economic Insecurity and the Causes of Populism, Reconsidered. *The Journal of Economic Perspectives*, 33(4), 152–170.

Meijers, M. J., Zaslove, A. (2020). Measuring Populism in Political Parties: Appraisal of a New Approach. *Comparative Political Studies*. 54(2), 372-407.

Mudde, C. (2012). Three decades of populist radical right parties in Western Europe: So what?. *European Journal of Political Research*, 52(1), 1-19.

Mudde, C., Kaltwasser, C. R. (2017). *Populism: a very short introduction*. Oxford: Oxford University Press.

Norris, P. (2020). Measuring populism worldwide. *Party Politics*, 26(6), 697–717.

Petsinis, V. (2019). Identity Politics and Right-Wing Populism in Estonia: The Case of EKRE. *Nationalism and Ethnic Politics*, 25(2).

Polk, J., Rovny, J., Bakker, R., Edwards, E., Hooghe, L., Jolly, S., Koedam, J., Kostelka, F., Marks, G., Schumacher, G., Steenbergen, M., Vachudova, M., & Zilovic, M. (2017). Explaining the salience of anti-elitism and reducing political corruption for political parties in Europe with the 2014 Chapel Hill Expert Survey data. *Research & Politics*. <https://doi.org/10.1177/2053168016686915>

Põlissoomlaste 2015. Aasta valimisprogramm. (2015). *Perussuomalaisen eduskuntavaaliohjelman 2015– pääteemat*. Kasutatud: 14.05.2022. Allikas: [ps_ek2015_vaaliohjelman_paateemat.pdf](https://perussuomalaiset.fi/ps_ek2015_vaaliohjelman_paateemat.pdf) (perussuomalaiset.fi)

Põlissoomlaste 2019. Aasta valimisprogramm. (2019). *Perussuomalaisen eduskuntavaaliohjelman 2019*. Kasutatud: 14.05.2022. Allikas: [Eduskuntavaaliohjelman-2019.pdf](https://perussuomalaiset.fi/Eduskuntavaaliohjelman-2019.pdf) (perussuomalaiset.fi)

Rooduijn, M. (2014). The Nucleus of Populism: In Search of the Lowest Common Denominator. *Government and Opposition*, 49(4), 572–598.

Spruyt, B., Keppens, G., & Van Droogenbroeck, F. (2016). Who Supports Populism and What Attracts People to It? *Political Research Quarterly*, 69(2), 335–346.

Urbinati, N. (2019). Political Theory of Populism. *Annual Review of Political Science*, 22, 111-127.

YLE. (2008). Erakondade toetus Soome kohalike omavalitsuste valimistel 2008. aastal. Kasutatud 13.05.2022. Allikas: [Yle.fi](https://yle.fi) | [Vaalit 2008 tulospalvelu](https://yle.fi) - Koko maa - puolueiden kannatus

YLE. (2009) Kandidaatide toetus Soome Euroopa Parlamendi valimistel 2009. aastal. Kasutatud 12.05.2022. Allikas: [Yle.fi | Eurovaalit 2009 tulospalvelu - Koko maa - Ehdokkaat äänimääräjärjestyksessä| yle.fi | Arkistoitu](#)

Zaller, J. R. (1992). The Nature and Origins of Mass Opinion. New York: Cambridge University Press

Lihtlitsents

Mina, Henri Oskar Kortelainen, (isikukood 39907080280) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose “Parem-populistlike erakondade võrdlus Eesti ja Soome näitel” (“*Comparison Between Populist Right-Wing Parties in Estonia and Finland*”), mille juhendaja on Liisa Talving,

1. Reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Henri Kortelainen 16.05.2022